

УДК 347.1

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.53>

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ, ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ПРАВАЗАСТОСОВНІ АСПЕКТИ

Романовська Л. А.,
кандидат юридичних наук,
директор, директор з науково-дослідної роботи
ТОВ «Незалежні фахові експертизи»
ORCID: 0009-0004-6306-6936
E-mail: 412rla@gmail.com

Романовська Л. А. Порівняльно-правовий аналіз моделей експертної діяльності в Україні: концептуальні, інституційні та правозастосовні аспекти.

Ця стаття присвячена порівняльно-правовому аналізу двох основних напрямів експертної діяльності в Україні – судового та позасудового – з акцентом на їх функціональне призначення, компетенцію, правовий статус та особливості нормативного регулювання. У роботі досліджується місце експертної діяльності в системі правозастосування та її роль у забезпеченні об'єктивного встановлення фактичних обставин справи, формуванні належної доказової бази й підвищенні ефективності реалізації правових норм.

Обґрунтовано, що експертна діяльність у правовій системі України має багаторівневу нормативно-інституційну природу та реалізується у різних формах, зокрема як судова, наукова, науково-технічна експертиза, а також у формі участі експерта з питань права. Кожна з цих форм характеризується власною специфікою правового регулювання, функціонального призначення та місця у механізмі правозастосування. Водночас їх об'єднує використання спеціалізованих знань, спрямованих на встановлення фактичних або правових аспектів певної ситуації, що потребує фахового дослідження.

Встановлено, що в сучасних умовах зростає значення превентивних інструментів забезпечення законності та стабільності цивільних правовідносин. Їх сутність полягає в упередженні або вирішенні правових проблем на ранніх етапах виникнення відповідних правовідносин, а також у досудовому й позасудовому порядку, що сприяє мінімізації правових, економічних та репутаційних ризиків. Застосування таких інструментів ґрунтується на використанні спеціалізованих правничих та/або спеціальних знань, передбачає незалежність і об'єктивність встановлення фактичних обставин, а також визначення їх можливих правових наслідків.

Одним із таких інструментів визначено незалежну фахову експертизу у формі оцінки відповідності, яка розглядається як перспективний механізм правового забезпечення належного функціонування цивільного обороту. За результатами дослідження виокремлено правові характеристики та функціональне призначення оцінки відповідності, судової, наукової та науково-технічної експертизи, а також участі експерта з питань права (експерта у галузі права). Проведено розмежування між науково-правовою та науково-правничою експертизою, а також між науково-правовими та науково-правничими знаннями за критеріями їх функціонального призначення, змісту та суб'єктного складу. На підставі проведеного аналізу обґрунтовано можливості інтеграції окремих експертних функцій та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері експертної діяльності.

Ключові слова: оцінка відповідності, судова експертиза, наукова і науково-технічна експертиза, експерт з питань права (експерт у галузі права), науково-правнича експертиза, науково-правова-експертиза, науково-правничі знання, науково-правові знання, незалежна фахова експертиза, правові характеристики, функціональне призначення, правозастосування, експертна діяльність.

Romanovska L.A. Comparative legal analysis of models of expert activity in Ukraine: conceptual, institutional and law enforcement aspects.

This article is devoted to a comparative legal analysis of two main areas of expert activity in Ukraine – judicial and extrajudicial – with an emphasis on their functional purpose, competence, legal status and regulatory features. The paper examines the place of expert activity in the law enforcement system and its role in ensuring the objective establishment of the facts of the case, the formation of an adequate evidence base, and the improvement of the effectiveness of the implementation of legal norms.

It has been substantiated that expert activity in the legal system of Ukraine has a multi-level regulatory and institutional nature and is implemented in various forms, in particular as judicial, scientific, scientific and technical expertise, as well as in the form of participation of a legal expert. Each of these forms is characterised by its own specific legal regulation, functional purpose and place in the law enforcement mechanism. At the same time, they are united by the use of specialised knowledge aimed at establishing the factual or legal aspects of a particular situation that requires professional research.

It has been established that in modern conditions, the importance of preventive tools for ensuring the legality and stability of civil legal relations is growing. Their essence lies in preventing or resolving legal problems at the early stages of the emergence of relevant legal relations, as well as in pre-trial and extrajudicial proceedings, which helps to minimise legal, economic and reputational risks. The application of such tools is based on the use of specialised legal and/or special knowledge and requires independence and objectivity in establishing the facts and determining their possible legal consequences.

One such tool is independent professional expertise in the form of conformity assessment, which is considered a promising mechanism for legally ensuring the proper functioning of civil turnover. Based on the results of the study, the legal characteristics and functional purpose of conformity assessment, judicial, scientific and scientific-technical expertise, as well as the participation of a legal expert (expert in the field of law) have been identified. A distinction was made between scientific and legal expertise, as well as between scientific and legal knowledge, based on the criteria of their functional purpose, content and subject composition. Based on the analysis, the possibilities for integrating individual expert functions were substantiated and proposals were formulated for improving the current legislation in the field of expert activity.

Key words: conformity assessment, forensic expertise, scientific and scientific-technical expertise, legal expert (expert in the field of law), scientific-legal expertise, scientific-legal expertise, scientific-legal knowledge, scientific-legal knowledge, independent professional expertise, legal characteristics, functional purpose, law enforcement, expert activity.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку правової системи України характеризується розширенням сфер застосування спеціальних правничих та/або спеціальних знань у механізмі правозастосування. Водночас нормативне регулювання експертної діяльності залишається фрагментарним і функціонально роз'єднаним. Судова експертиза має чітко визначений процесуальний статус та законодавче регулювання, тоді як позасудові форми експертної діяльності – наукова, науково-технічна експертиза, а також експертиза з питань права – регулюються різними нормативно-правовими актами. Натомість незалежна фахова експертиза у формі оцінки відповідності наразі існує переважно у доктринальному вимірі.

Така нормативна асиметрія зумовлює низку проблем. По-перше, відсутнє системне розмежування функціонального призначення судової та позасудової експертизи, що створює ризик змішування їх правової природи та підміни процесуальних гарантій. По-друге, не визначено чітких критеріїв юридичної сили та доказового значення результатів позасудових експертних досліджень у механізмі захисту прав. По-третє, недостатньо розробленим залишається питання інтеграції превентивних інструментів забезпечення законності у систему правозастосування.

Особливої актуальності ці питання набувають у сфері цивільних правовідносин, де потреба у стабільності та передбачуваності правових наслідків зумовлює звернення до незалежних форм встановлення відповідності фактичних обставин вимогам законодавства ще до виникнення спору. Відсутність доктринально обґрунтованої моделі співвіднесення таких форм із судовою експертною діяльністю породжує правову невизначеність, що негативно впливає на єдність правозастосовної практики та рівень довіри до експертних висновків.

Отже, існує наукова проблема формування цілісної концепції моделей експертної діяльності в Україні, їх порівняльно-правового аналізу та визначення місця превентивних експертних механізмів,

зокрема оцінки відповідності, у системі забезпечення законності та стабільності цивільних правовідносин.

Метою публікації є формування концептуальних підходів до розуміння превентивних експертних інструментів забезпечення законності та стабільності цивільних правовідносин, а також обґрунтування їх функціонального співвіднесення із судовою експертною діяльністю.

Стан дослідження. У вітчизняній правовій доктрині найбільш ґрунтовно розробленим є інститут судової експертизи. У наукових працях основна увага зосереджується на доказовому значенні експертного висновку, процесуальних особливостях призначення та проведення експертизи, а також проблемах формування й оцінки експертного висновку судом. Зокрема, зазначені аспекти досліджували В. Абрамова [1], О. Баулін [2], А. Гнатюк [3], М. Дементьев [4], І. Завдов'єва [5], М. Климчук [6], А. Лазаренко [7], В. Осмолян [8], С. Романів [9], О. Пугаченко [10], М. Щербаковський [11] та інші. Окремий напрям наукової дискусії становлять питання правової природи висновку експерта з питань права (експерта у галузі права), а також процесуальних наслідків його використання у цивільному та господарському судочинстві. Проблематику правової моделі цього інституту аналізували, зокрема, І. Балюк [12], М. Гетманцев [13], О. Дроздов [14], С. Дяченко [15], О. Кармаза [16], В. Корнієнко [17], Н. Коротка [18], В. Кройтор [19], Ю. Рябченко [20], О. Старченко [21], С. Черноп'ятов [22], А. Штефан [23], С. Щербак [24] та інші.

Водночас проблематика превентивних експертних інструментів забезпечення законності та стабільності цивільних правовідносин лише формується у науковому дискурсі. Окремі її аспекти відображені у працях О. Зайця [25], О. Крилової [26], Л. Романовської [27], однак комплексного порівняльно-правового аналізу співвіднесення судових і позасудових моделей експертної діяльності наразі не здійснено.

Виклад основного матеріалу. Поняття «експертиза» має чітке правове закріплення в законодавстві України. Низка законів та підзаконних нормативно-правових актів містять визначення цього терміну. Узагальнена сутність поняття «експертиза» розкривається через такі змістовні характеристики: діяльність фахівців-експертів [28]; дослідження фактичних обставин або змісту об'єкта [29]; вивчення, перевірка, аналітичне дослідження, кількісна чи якісна оцінка певного предмета висококваліфікованими фахівцями або спеціалізованими установами [30]; перевірка, аналіз та спеціалізована оцінка матеріалів [31]; діяльність експертних організацій щодо оцінки відповідності об'єкта експертизи встановленим вимогам [32]; дослідження із застосуванням відповідних методик [33]; процес аналізу проектної документації, результатом якого є професійно підготовлений висновок [34] тощо.

Водночас, уваги потребують такі провідні напрями експертної діяльності, як судова експертиза та наукова і науково-технічна експертиза.

Судово-експертна діяльність регламентована Законом України «Про судову експертизу» [35], а особливості її реалізації у судовому процесі визначаються положеннями ЦПК України [36], ГПК України [37], КАС України [38] та іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [35], судова експертиза є дослідженням на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо.

Судова експертиза виокремлюється серед інших напрямів експертної діяльності за такими правовими ознаками: *процесуальний порядок призначення* – призначається виключно судом, слідчим, прокурором або іншими уповноваженими суб'єктами (ст. 7¹ Закону України «Про судову експертизу» [35]); *спеціальний суб'єктний склад* – проводиться особою, яка володіє спеціальними знаннями, має відповідну кваліфікацію та внесена до Державного реєстру атестованих судових експертів (ст. 7, ст. 16 Закону України «Про судову експертизу» [35]); *визначений предмет дослідження* – питання, що є або можуть стати предметом судового розгляду (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [35]), *гарантії незалежності експерта* – судовий експерт є незалежним від органу чи особи, що призначили експертизу, та несе особисту відповідальність за наданий висновок (ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» [35]) *застосування науково обґрунтованих методик* – спеціальні знання застосовуються з дотриманням методик, зареєстрованих у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» [35]).

Аналіз правових характеристик судової експертизи дає підстави стверджувати, що її правова природа зумовлена поєднанням *реактивного та процесуального характеру*.

Реактивність характеру судової експертизи спостерігається в поведінці експерта, який діє щодо обставин процесуальної справи, відкритої з приводу наявного спору, конфлікту або події, яка потре-

бує доказового їх з'ясування; реагує на ці обставини, а не попереджає їх, спрямовуючи свої дії на усунення наслідків, а не причин; його діяльність не є автономною – залежить від відповідного владного волевиявлення уповноваженого суб'єкта (ухвали суду, постанови слідчого судді, прокурора тощо).

Процесуальний характер судової експертизи визначається інтегрованістю експертизи у відповідну форму судочинства – здійснюється виключно на підставі процесуального документа (ухвали суду, постанови слідчого судді/прокурора тощо), у визначених законом межах і з дотриманням встановленої процедури; проводиться шляхом застосування спеціальних знань; висновок має юридичне значення та сприяє реалізації завдання правосуддя – ухваленню законного, обґрунтованого й об'єктивного рішення.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39], наукова і науково-технічна експертиза визначається як діяльність, що охоплює дослідження, аналіз і оцінку науково-технічного рівня об'єктів експертизи, а також підготовку обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів.

Наукова і науково-технічна експертиза виокремлюється серед інших напрямів експертної діяльності за наступною низкою правових ознак: *за об'єктним складом* – об'єктами експертизи можуть бути діючі об'єкти техніки (у тому числі військової) та промисловості, споруди, природні об'єкти тощо, щодо яких виникає потреба в отриманні науково обґрунтованих експертних висновків, а також проекти, програми, пропозиції різного рівня, стосовно яких необхідно здійснити науково обґрунтований аналіз і надати висновок щодо доцільності їх прийняття, впровадження або подальшого використання, та інші (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39]); *за суб'єктним складом* – суб'єктами такої експертизи є замовник, організатор експертизи та експерти (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39]); *за спеціальними вимогами до організатора експертизи* – ним можуть бути фізичні або юридичні особи незалежно від форми власності, які відповідно до статутних повноважень спроможні здійснювати організацію та проведення наукової і науково-технічної експертизи, пройшли державну акредитацію та отримали свідоцтво, що підтверджує їх кваліфікацію (ч. 5 ст. 4, ст. 12 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39]); *за кваліфікаційними вимогами до експерта* – експерт повинен мати диплом про присудження наукового ступеня кандидата чи доктора наук у відповідній галузі знань або атестат про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, доцента чи професора, а також відповідні документи щодо обрання членом або членом-кореспондентом НАН України чи національних галузевих академій, без необхідності отримання свідоцтва про акредитацію (п. 32 Порядку... [40]); *за гарантіями професійності* – організатор експертизи зобов'язаний на вимогу пред'явити документи, що підтверджують досвід і рівень кваліфікації експерта, уповноваженого на її проведення (ч. 2 ст. 20 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39]).

Аналіз правових характеристик наукової і науково-технічної експертизи дає підстави стверджувати, що її правова природа зумовлена поєднанням *оціночного змісту та консультативної юридичної сили*, що визначає її особливе місце у механізмі правозастосування.

Оціночний характер цієї експертизи обумовлений її функціональним призначенням – формуванням обґрунтованого професійного судження щодо якості, відповідності, достовірності чи наукової значущості певного об'єкта (дослідження, проекту, результатів НДДКР, нормативного акту тощо). Вона передбачає не лише встановлення фактичних характеристик об'єкта, а їх співвіднесення з визначеними критеріями, стандартами, методологічними вимогами та науковими підходами. Таким чином, оцінювання здійснюється через інтерпретацію отриманих результатів і порівняння їх із моделлю належного (еталонного) стану, що й зумовлює формування узагальнюючого експертного висновку.

Консультативний характер наукової та науково-технічної експертизи визначається обсягом її юридичної сили. Висновок такої експертизи не є самостійним джерелом доказів у процесуальному розумінні та не породжує безпосередніх юридичних наслідків. Його значення полягає у наданні спеціалізованих роз'яснень і рекомендацій, що можуть враховуватися судом, органами державної влади чи замовником під час прийняття рішень. Отже, у механізмі правозастосування ця експертиза виконує допоміжну, інформаційно-аналітичну функцію, забезпечуючи наукове обґрунтування управлінських або процесуальних рішень, але не замінюючи собою владного волевиявлення компетентного суб'єкта.

Таким чином, поєднання оціночного змісту та консультативної юридичної сили формує специфічну правову природу наукової і науково-технічної експертизи як інструменту професійної оцінки, що впливає на прийняття рішень опосередковано – через аргументацію та наукове обґрунтування.

Експерт з питань права (експерт у галузі права) є одним із нововведень у цивільному та господарському судочинстві, яке отримало позитивну оцінку правової спільноти. Як уже зазначалося, до введення правової категорії «експерт з питань права (експерт у галузі права)» суди демонстрували протилежне сприйняття ролі такого фахівця [41, с. 147]. Зокрема, Постанова Пленуму Верховного Суду України №8 від 30.05.1997 наголошувала: «...вказати судам на неприпустимість призначення експертизи у випадках, коли з'ясування певних обставин не потребує спеціальних знань, а також порушення перед експертом правових питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції суду...» [42]. Подібна позиція відображена і у Постанові Пленуму Вищого Господарського Суду України №4 від 23.03.2012, де зазначалося: «...не може розглядатися як судово експертиза... дане вченими тлумачення законодавчих актів, пов'язане з наявністю у цих актах неясностей, неузгодженостей, суперечностей чи інших недоліків. Документ, виданий за результатами тлумачення вченими правової норми, доказового значення не має і посилається на нього в обґрунтування рішення не можна...» [43]. Нині позиція судової практики щодо наукових експертиз, зокрема науково-правових, змінилася. Так, відповідно до Постанови об'єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду від 03.11.2023 у справі №918/686/21, «...науковий висновок, поданий стороною до суду, вважається письмовим поясненням сторони...» [44]. Це свідчить про поступове формування правового статусу експерта з питань права та визнання його функції в процесі підготовки обґрунтованих судових рішень.

Правова категорія «експерт з питань права» визначена у ч. 1 ст. 73 ЦПК України [36], ч. 1 ст. 70 ГПК України [37] та ч. 1 ст. 69 КАС України [38], відповідно до яких експерт з питань права – це «... особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права...». Законодавець обґрунтовано та виважено визначив освітній рівень для експерта з питань права – науковий ступінь, який є показником рівня освіти та наукової підготовки особи та дозволяє оцінювати її здатність до проведення наукової діяльності, у тому числі до здійснення експертизи [41, с. 188].

Водночас положення щодо необхідності бути «визнаним фахівцем у галузі права» у науковій літературі викликало дискусію, зокрема через відсутність чітко визначених критеріїв для встановлення такого статусу [24, с. 31; 12, с. 164; 15, с. 91; 20, с. 27; 21, с. 90]. Незважаючи на це, наголошуємо на тому, що ключовим у цьому дослідженні є правова природа інституту «експерт з питань права (експерт у галузі права)», його функціональна роль у експертному середовищі та механізмі взаємодії з іншими правовими інститутами.

Експерт з питань права (експерт у галузі права) як один із суб'єктів експертної діяльності виокремлюється серед інших напрямів за наступною низкою правових ознак: *по-перше*, його правовий статус закріплений у процесуальних кодексах України (ЦПК, ГПК, КАС) і передбачає науковий ступінь та визнання фахівцем у галузі права; *по-друге*, його освітній та науковий рівень забезпечує здатність проводити науково-обґрунтовану оцінку складних правових питань у галузі права щодо застосування аналогії закону чи аналогії права, а також змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі; *по-третє*, функціональне призначення експерта з питань права (експерта у галузі права) полягає у роз'ясненні суду та сторонам процесу щодо спеціальних правових аспектів і наданні аналітичного письмового висновку; *по-четверте*, його процесуальна інтеграція передбачає участь у цивільному та господарському процесі за клопотанням сторони або призначенням суду; *по-п'яте*, обмеження та критерії використання визначають, що експерт не вирішує спірних правових питань, віднесених до компетенції суду, а його висновок має консультативний характер; *по-шосте*, природа висновку експерта є аналітичною та оцінювальною, науково обґрунтованою і спрямованою на тлумачення правових норм; нарешті, *по-сьоме*, юридичне значення експерта проявляється у підвищенні об'єктивності судових рішень та якості правосуддя через наукову аргументацію та оцінку.

Аналіз правових характеристик експерта з питань права (експерта у галузі права), аналогічно до наукової та науково-технічної експертизи, дає підстави стверджувати, що правова природа цього інституту зумовлена поєднанням *оціночного змісту та консультативної юридичної сили*, що визначає його особливе місце у механізмі правозастосування.

Оціночний зміст діяльності експерта з питань права (експерта у галузі права) проявляється у здійсненні науково обґрунтованого аналізу правових норм, принципів та доктринальних підходів без підміни судового розсуду. Такий експерт не встановлює фактичні обставини справи та не вирішує спір по

суті, а здійснює інтелектуальну правову оцінку складних питань застосування норм права, зокрема у випадках прогалин у законодавстві, колізій чи необхідності з'ясування змісту іноземного права. Саме ця оціночна складова зумовлює консультативний характер його висновку, який спрямований на формування належної аргументації, але не має імперативного значення для суду.

Консультативна юридична сила висновку експерта з питань права (експерта у галузі права) означає, що такий висновок не є обов'язковим для суду, не має наперед встановленої доказової сили та підлягає оцінці разом з іншими матеріалами справи. Суд зберігає дискреційні повноваження щодо прийняття або відхилення наведених у ньому аргументів, що узгоджується з принципом здійснення правосуддя виключно судом. Водночас консультативний характер не зменшує значення такого висновку, оскільки він може слугувати джерелом додаткової правової аргументації, сприяти усуненню правових невизначеностей та підвищувати рівень обґрунтованості судового рішення. Саме поєднання не обов'язковості та інтелектуальної вагомості формує специфіку юридичної сили цього інституту.

Порівняльного аспекту вимагає аналіз діяльності експерта з питань права (експерта у галузі права) з науковою і науково-технічною експертизою, який дає підстави стверджувати, що за характером експертної діяльності вони мають спільні риси, оскільки ґрунтуються на наукових знаннях та методології, мають аналітично-оціночний зміст та носять консультативний характер. В усіх випадках експерт не підміняє орган, що приймає рішення, а формує науково обґрунтований висновок, який враховується при ухваленні остаточного рішення. Водночас зазначені інститути не є тотожними. Відмінність полягає насамперед у предметі дослідження, сфері застосування та процесуальному статусі. Якщо наукова і науково-технічна експертизи спрямовані на оцінку результатів наукової діяльності, технічних розробок або проєктів у відповідних галузях знань, то експерт з питань права здійснює аналіз правових норм, принципів і доктринальних підходів у межах судового процесу. Крім того, його діяльність безпосередньо інтегрована у механізм правосуддя та має чітко визначені процесуальні рамки, що відмежовує її від загальної сфери наукової експертної діяльності. Отже, можна констатувати функціональну подібність за характером експертної діяльності, проте відсутність інституційної та предметної тотожності між зазначеними видами експертиз.

Поряд із процесуально закріпленим інститутом експерта з питань права (експерта у галузі права) доцільно звернутися до наукової дискусії щодо існування та правової природи науково-правової експертизи як самостійного виду експертної діяльності. Це актуалізує потребу визначення її співвідношення з уже розглянутими формами експертної участі у правозастосуванні.

Проблеми доцільності використання знань експертів у різних галузях юридичних наук досліджувалися у працях українських учених: О. Львової [45], В. Мамутова [46], М. Мочульської [47], А. Омельченка [48], Н. Павлюк [49], Н. Пархоменко [50], О. Поліводського та В. Семчука [51]. Проведені дослідження становлять вагомий внесок у розвиток теоретичного аналізу експертної діяльності в Україні, зокрема, науково-правової експертизи. Водночас правове регулювання науково-правової експертної діяльності як самостійного інституту в Україні досі відсутнє.

Наукові підходи до визначення змісту та правової природи цієї експертної діяльності залишаються різними. Позиція судів є більш визначеною: *«...дане вченими тлумачення законодавчих актів, пов'язане з наявністю у цих актах неясностей, неузгодженостей, суперечностей чи інших недоліків, такий документ доказового значення не має і посилається на нього в обґрунтуванні рішення суду не можна...»* [43].

У науковій доктрині простежуються різні концептуальні підходи. Так, А. Омельченко розглядає науково-правову експертизу поряд із судовою експертизою та вважає, що судова експертиза та наукова експертиза є різними видами експертиз. Разом з цим, на його думку науково-правова експертиза може використовуватися як матеріал, що підтверджує правову позицію відповідної сторони, яка відображається у відповідних процесуальних документах, і не мати статусу судової експертизи як такої, яку також можливо оформити у вигляді «висновку спеціаліста» [48, с.103]. Н. Пархоменко визначає науково-правову експертизу як дослідження, що передбачає з'ясування та розв'язання змісту норм права, здійснюване науковцем (експертом) за власною ініціативою або за дорученням уповноважених суб'єктів із застосуванням спеціалізованих знань у сфері права та подальшим використанням результатів у формі висновку у правозастосовній діяльності. При цьому метою такої діяльності вона вважає надання учасникам правових спорів кваліфікованої юридичної допомоги у встановленні дійсної волі законодавця та здійсненні правової оцінки спірної ситуації [50, с. 78]. В. Мамутов акцентує увагу на

необхідності переорієнтації судочинства на доктрини реального, а не формального права, підґрунтям якого мають стати сучасні фундаментальні наукові знання та практика їх застосування [46, с. 88]. М. Мочульська, спираючись на позиції зарубіжних правознавців, звертає увагу на гіпотезу існування так званого «експертного права», основу якого становлять правові доктрини, сформовані науковцями-експертами. На її думку, науково-правова експертиза є водночас видом наукової експертизи та видом правової експертизи, що зумовлюється колом суб'єктів, способами й методами її проведення. Дослідниця зазначає, що нормативну основу такої експертизи становлять закони та підзаконні нормативні акти, які регулюють експертну діяльність в Україні. Особливу увагу вона приділяє Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39], положення якого, на її переконання, впливають на розуміння об'єктів науково-правової експертизи та дають підстави для їх широкого тлумачення. Фактично йдеться про співвідношення загального, спеціального та окремого у структурі експертної діяльності [47, с. 56-57].

Критично ставимось до наукової позиції М. Мочульської [47, с. 56–57] щодо віднесення науково-правової експертизи до різновидів наукової та науково-технічної експертизи у розумінні Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39]. Наша позиція, обґрунтована у науковій літературі [52, с. 59–60], полягає в тому, що науково-правова експертиза не може розглядатися як діяльність у значенні, яке вкладається законодавцем у поняття наукової та науково-технічної експертизи. Саме через категорію «діяльність» у зазначеному Законі розкривається правова сутність наукової і науково-технічної експертизи як спеціально організованої процедури з чітко визначеними об'єктами.

Об'єкти наукової і науково-технічної експертизи є законодавчо визначеними (хоча їх перелік і не є вичерпним). Натомість предметом науково-правової експертизи виступають питання правового характеру, пов'язані з необхідністю об'єктивного та законного вирішення конкретної правозастосовної проблеми. Саме наявність практичної правової невизначеності зумовлює потребу у проведенні науково-правової експертизи. Так, неофіційне компетентне тлумачення правової чи договірної норми у більшості випадків зумовлене відсутністю чіткої законодавчої або договірної регламентації, що може призводити до обмеження законних прав та інтересів суб'єктів правовідносин.

Науково-правова експертиза не є судовою експертизою, хоча за своєю правовою природою може співвідноситися з нею. Ознакою, що наближує науково-правову експертизу до судової, є здійснення її на основі знань: для судової експертизи – спеціальних знань у відповідній галузі, для науково-правової – знань права як системи норм, принципів і доктринальних підходів.

Таким чином, науково-правова експертиза має власний предмет дослідження та потребує самостійної правової регламентації. Водночас не заперечуємо, що окремі положення Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39] можуть враховуватися при організації та проведенні науково-правової експертизи. Зокрема, це стосується визначення суб'єктів експертизи (ч. 1 ст. 4 Закону [39]), встановлення гарантій професійності експертів з боку організатора експертизи (ст. 20 Закону [39]), державної акредитації юридичних осіб, статутом яких передбачена експертна діяльність (ч. 1 ст. 7 Закону [39]), підстав для проведення експертизи та умов укладення договору (ст. 22 Закону [39]), строків чинності висновків експертизи (ст. 26 Закону [39]), фінансування експертизи за рахунок коштів замовника (ст. 33 Закону [39]) тощо. Зазначена наукова позиція вже була обґрунтована нами у науковій літературі [52, с. 60].

З огляду на зазначене, науково-правова експертиза має розглядатися як дослідження питань, що потребують знань права, із наданням за результатами такого дослідження висновку для подальшого використання його компетентною особою при прийнятті відповідного рішення. Йдеться про застосування знань права як системи норм, принципів та доктринальних підходів у разі необхідності вирішення правозастосовної проблеми.

У науковій літературі з'явилася дискусія, яка не може бути залишена поза увагою в цьому дослідженні, і стосується лексичного вживання назви «науково-правова експертиза». Зазначається, що слово «правова» залежно від контексту може сприйматися як калька або росіянізм, оскільки в українській мові існує питомий відповідник – «правничий». З'ясування семантичного значення словосполучень «науково-правова експертиза» та «науково-правнича експертиза», а також доцільності використання одного з них для позначення відповідної сфери експертної діяльності дозволяє зробити певні висновки.

Терміни «науково-правова експертиза» та «науково-правнича експертиза» паралельно вживаються у практичній діяльності й часто розглядаються як синоніми. Проте їх змістове навантаження не є

тотожним. Слово «правничий» підкреслює належність до професійної юридичної діяльності та акцентує увагу на фаховості суб'єкта. Цей варіант є стилістично виваженим і питомо українським відповідником.

Термін «науково-правова експертиза» має ширше застосування та доцільний у випадках, коли йдеться про експертизу нормативно-правових актів, чинних законів або міжнародних договорів. Так, відповідно до ст. 33 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39], об'єктами такої експертизи можуть бути законопроекти та інші юридичні документи. У цьому контексті ключовим є дослідження саме «правової норми» (проектної або чинної), що обґрунтовує використання терміну «науково-правова експертиза» та дозволяє говорити про її часткову функціональну близькість до наукової та науково-технічної експертизи, але не про їх нормативну ідентичність.

Термін «науково-правнича експертиза» є менш поширеним, однак у науковій літературі розглядається як сучасний термін української мови, що набув активнішого використання після реформи процесуального законодавства 2017 року та застосовується у професійному середовищі. Його вживання акцентує на використанні специфічних професійних юридичних навичок і глибоких знань юриспруденції носіями таких знань. Як слушно зазначає Т. Дудаш, термін «правничий» окреслює професійне коло – глибокі фахові знання теорії права, галузевих правових дисциплін, навички правової майстерності, необхідні для юридичної практики, а також розуміння тонкощів правових норм [53, с. 5]. Науковець звертає увагу на те, що якщо в російській мові є лише два прикметника «правовой» та «юридический», то в українській мові їх існує більше, зокрема, «правний», «правовий», «правничий», що дозволяє передавати тонші змістові відтінки через термінологічні засоби.

Отже, термін «правничий» доцільно використовувати щодо явищ, пов'язаних із професійною діяльністю правника. Відповідно, результатом експертної роботи правника є експертний висновок науково-правничої експертизи, а сам процес його підготовки становить науково-правничу експертизу як форма фахової інтелектуальної діяльності. Словосполучення «науково-правнича експертиза» є питомим українським терміном, що адекватно відображає характер і суб'єктний склад відповідної експертної діяльності.

Не виключається можливість розмежування зазначених понять не лише за лексичною ознакою, а й за предметом дослідження та функціональним призначенням, що потребує додаткового теоретичного осмислення.

Гіпотеза такого розмежування ґрунтується на виявленні правових характеристик, притаманних кожній із відповідних правових категорій.

Так, науково-правова експертиза окреслюється такими правовими характеристиками: *предметною* – предметом дослідження виступає правова норма (проектна чи чинна), закріплена у відповідному нормативно-правовому акті, міжнародному договорі чи є законопроектом; *експертною спрямованістю* – дослідження змісту правової норми як самостійного об'єкта; *об'єктністю* – норма розглядається як текстуальна та регулятивна конструкція. Саме за ознакою об'єктності науково-правова експертиза функціонально наближена до наукової та науково-технічної експертизи. Її правова природа зумовлюється поєднанням оціночного змісту та консультативного характеру юридичної сили, що визначає її місце у механізмі правотворчості та правозастосування.

Натомість науково-правничу експертизу характеризують: *предметна спрямованість* – правозастосовна ситуація, юридичний спір, колізія або прогалина у праві; *експертна спрямованість* – професійна інтерпретація, аргументація та правова оцінка; *інструментальність* – використання правничих знань як основного засобу експертної діяльності. Саме за ознакою інструментальності науково-правничу експертизу наближена до судової експертизи та діяльності експерта з питань права. Її правова природа також зумовлюється поєднанням оціночного змісту та консультативного характеру юридичної сили, однак не виключає можливості формування особливого процесуального режиму правового регулювання такої експертної діяльності, що надасть їй більш вираженого реактивного та процесуального характеру і визначить її самостійне місце у механізмі правозастосування.

Практичне значення запропонованого розмежування полягає не лише у теоретичній систематизації понять, а й у формуванні різного режиму довіри та використання результатів відповідних видів експертизи у правозастосовній діяльності. Так, науково-правова експертиза, маючи нормоорієнтований характер, спрямована передусім на оцінку якості правового регулювання та вдосконалення нормативної бази. Її результат виконує консультативну функцію у сфері правотворчості та нормоконтр-

олю. Натомість науково-правнича експертиза є результатом фахової правничої діяльності, здійсненої у конкретній правозастосовній ситуації. Її особливістю є те, що вона ґрунтується на професійності, правничих знаннях, досвіді та методології науково-юридичної аргументації. Саме фаховість зумовлює підвищений рівень інституційної та професійної довіри до її результату.

Консультативний характер науково-правничої експертизи не означає її другорядності. У практичній площині її висновок уже виступає обґрунтованою фактичною підставою для прийняття управлінського рішення, формування правової позиції або вчинення юридично значущої дії, не підмінюючи при цьому дискрецію уповноваженого суб'єкта. Показовим прикладом є сфера публічних закупівель, врегульована Закон України «Про публічні закупівлі» [54], де експертні правничі висновки щодо наявності підстав для застосування замовником неконкурентної процедури закупівлі – як винятку із загального правила закупівлі, без проведення відкритих торгів та/або використання електронного каталогу для закупівлі – фактично стали інструментом забезпечення прозорості та законності відповідних рішень. У судовій практиці такі висновки враховуються за умови, що експертна установа, яка їх надала, має відповідні статутні повноваження для цього, а кваліфікація та компетентність її експертів підтверджені відповідними документами.

Не менш показовою є сфера договірних зобов'язань, зокрема доведення істотної зміни обставин у розумінні статті 652 Цивільного кодексу України [55]. Встановлення наявності ознак істотної зміни обставин, їх впливу на баланс інтересів сторін та правових наслідків для договору потребує складної фахової кваліфікації. У таких випадках науково-правнича експертиза виконує функцію фахового правничого аналізу, який слугує аргументаційною підставою для ініціювання зобов'язаною стороною за договором про зміну умов виконання договірних зобов'язань (наприклад, перенесення термінів поставки товару, виконання робіт, надання послуг), формування правової позиції сторін щодо зміни чи розірвання договору.

Таким чином, розмежування науково-правової та науково-правничої експертизи дозволяє: визначити різний характер їх предмета та функцій; обґрунтувати різний рівень довіри до їх результатів; пояснити трансформацію консультативного висновку у фактичну підставу правозастосовного рішення; закласти підґрунтя для формування окремого правового режиму науково-правничої експертизи як самостійної та особливої форми експертної діяльності у механізмі правозастосування.

Підґрунтям виокремлення правової моделі науково-правничої експертизи є фаховість правника. Саме фаховість виступає базовим ресурсом для здійснення науково-правничої експертизи та визначає її змістовну і функціональну природу. Правничі знання складають основу фахової компетенції експерта, забезпечують аналітичну, оціночну та консультативну функції експертної діяльності і формують інтелектуальний потенціал, що дозволяє здійснювати кваліфіковану оцінку правових норм, правозастосовних ситуацій та колізій. Саме на цих знаннях ґрунтується довіра до висновків експерта, оскільки вони забезпечують глибину правового аналізу, системність аргументації та обґрунтованість рекомендацій, не підмінюючи при цьому дискрецію уповноважених суб'єктів правозастосування. Розуміння правничих знань як інтелектуального ресурсу експерта є необхідною передумовою для формування моделі незалежної фахової експертизи зі сферою науково-правнича експертиза та визначення її місця у механізмі правозастосування. У науковій літературі справедливо зазначалося, що використання знань у механізмі правозастосування є однією з неодмінних передумов індивідуального регулювання суспільних відносин у конкретних справах шляхом встановлення правомірних та об'єктивних правових наслідків – суб'єктивних прав, обов'язків і відповідальності – у спеціально передбачених процесуальних формах [56, с. 91]. Таким чином, правничі знання постають як інтелектуальний ресурс науково-правничої експертизи, тоді як юридичним інструментом їх реалізації виступають правничі права, що потребують окремого теоретичного осмислення у межах правової моделі незалежної фахової експертизи.

У контексті цього дослідження правничі права розглядаються як нормативно гарантовані можливості правника (експерта) здійснювати професійну діяльність, що включає інтерпретацію норм права, правову оцінку, формування мотивованих висновків та представництво інтересів у правовідносинах. Вони виконують інструментальну функцію, оскільки: по-перше, забезпечують легітимність експертної діяльності; по-друге, визначають межі фахової компетентності правника; по-третє, створюють нормативні підстави довіри до результату експертного висновку. Саме завдяки інструментальній функції правничих прав науково-правнича експертиза постає не як фахова точка зору чи приватна

думка спеціаліста, а як форма реалізації професійного правничого повноваження, здійсненого в межах визначеної компетенції та з дотриманням вимог законодавства.

У процесуальному законодавстві передбачено різні форми використання спеціальних знань у судовому процесі. Зокрема, відповідно до Цивільного процесуального кодексу України [36], такими формами є участь у процесі особи, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування обставин справи, тобто експерта (ст. 72), експерта з питань права (ст. 73), спеціаліста (ст. 74), перекладача (ст. 75) та інших учасників процесу.

Важливе значення для формування термінологічного визначення знань у галузях права має назва їх носія – «правник». Відповідно до тлумачного словника української мови, правник – це юрист, фахівець із правознавства [57]. Отже, носієм правничих знань є особа, яка володіє професійними знаннями у відповідній галузі права, обізнана із законодавством та практикою його застосування. Відтак знання, притаманні правнику, доцільно визначати як «правничі знання». «Правничі знання» доцільно розуміти як спеціалізовану систему знань у відповідній галузі права та сукупність професійних навичок правничої діяльності, необхідних для здійснення експертної практики, зокрема для розуміння змісту правових норм і їх застосування до конкретних фактичних обставин. Ключовими ознаками цього поняття є спеціалізація, галузева належність та професійна правнича майстерність.

Постає питання: чому саме спеціалізація, галузева належність і професійна майстерність визначають зміст правничих знань?

По-перше, спеціалізація є необхідною, оскільки право характеризується внутрішньою диференціацією та складністю. Норми різних галузей права мають відмінний предмет регулювання, методи впливу та інструментарій правозастосування. Без спеціалізованого знання неможливе коректне тлумачення правових приписів і встановлення їх меж застосування.

По-друге, галузева належність зумовлює зміст і структуру правничих знань. Кожна галузь права формує власну систему понять, принципів і юридичних конструкцій. Саме галузевий контекст визначає, які правові категорії є релевантними для оцінки конкретних фактичних обставин.

По-третє, професійна майстерність є необхідною складовою, оскільки правничі знання не зводяться до теоретичної обізнаності. Вони передбачають здатність застосувати норму права до конкретної ситуації, здійснити юридичну кваліфікацію фактів, аргументовано обґрунтувати правову позицію та передбачити правові наслідки.

Отже, правничі знання набувають завершеного змісту лише в єдності спеціалізації, галузевої визначеності та професійної майстерності, що забезпечує їх функціональність в експертній практиці та зумовлює доцільність використання терміна «спеціалізовані правничі знання».

Носіями науково-правничих знань слід вважати осіб, які поєднують наукову підготовку у сфері права з професійною правничою діяльністю та здатні інтегрувати доктринальні положення у процес правозастосування. До таких суб'єктів можуть належати: науковці-правознавці, які здійснюють прикладні дослідження та беруть участь у експертній діяльності; викладачі правничих дисциплін, що поєднують наукову роботу з практикою; практикуючі правники, які мають науковий ступінь або здійснюють науково обґрунтовану експертну діяльність. Їх відмінність полягає у тому, що вони не лише застосовують право, а й здатні здійснювати його наукове осмислення, методологічне обґрунтування та концептуалізацію правових рішень

Поряд із спеціалізованими правничими знаннями доцільно з'ясувати дефініцію «науково-правові знання» та відмежувати їх від науково-правничих знань.

Науково-правові знання – це система теоретично узагальнених, концептуально осмислених знань про право як соціальне явище, його принципи, закономірності розвитку, функціонування правових інститутів і механізм правового регулювання. Вони мають доктринальний, методологічний і пояснювальний характер та спрямовані на вироблення нових знань про право.

Натомість науково-правничі знання поєднують наукову обґрунтованість із професійною орієнтацією на правозастосування. Їх особливістю є адаптація доктринальних положень до потреб практики, зокрема до вирішення конкретних юридичних ситуацій та здійснення експертної діяльності.

Відмінність між ними полягає у функціональному призначенні: науково-правові знання спрямовані на пізнання й пояснення права; науково-правничі – на обґрунтоване застосування права у професійній діяльності. Отож, якщо перші мають переважно теоретико-дослідницький характер, то другі поєднують науковість із практичною спрямованістю та є проміжною ланкою між правовою доктриною і правозастосуванням.

Носієм науково-правових знань є науковець-правознавець, який здійснює дослідження права як соціального та нормативного явища, формує доктринальні підходи, концепції та теоретичні узагальнення щодо закономірностей розвитку й функціонування правової системи. На відміну від правника-практика, діяльність такого суб'єкта спрямована не на безпосереднє застосування правових норм, а на їх пізнання, пояснення, систематизацію та концептуальне осмислення. Саме в межах наукової діяльності відбувається вироблення категоріального апарату, формування правових доктрин і теоретичне обґрунтування механізмів правового регулювання. Отже, носієм науково-правових знань є суб'єкт наукової діяльності у сфері права, для якого визначальними є теоретико-методологічна спрямованість дослідження та вироблення нових знань про право.

Отже, проведене дослідження дозволило обґрунтувати розмежування між науково-правовою та науково-правничою експертизою за їх функціональним призначенням, змістом знань та суб'єктивним складом. Науково-правова експертиза ґрунтується на науково-правових знаннях і здійснюється суб'єктами наукової діяльності з метою теоретичного осмислення та доктринального обґрунтування правових явищ. Натомість науково-правнича експертиза спирається на науково-правничі знання, які поєднують наукову обґрунтованість із професійною орієнтацією на правозастосування, а її суб'єктами виступають правники, здатні інтегрувати доктрину у практичну площину. Встановлене розмежування обумовлює необхідність нормативного закріплення цих категорій у законодавстві України.

Враховуючи виокремлені правові характеристики та функціональне призначення наукової і науково-технічної експертизи, вбачається доцільним визначити місце правового регулювання науково-правової експертизи у Законі України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [39] шляхом доповнення предметного складу експертної діяльності положеннями, що охоплюють дослідження, аналіз і оцінку науково-правового рівня відповідного об'єкта. Такий підхід кореспондує з науковою позицією М. Мочульської [47, с. 56–57] та водночас уточнює її з урахуванням правових характеристик науково-правової експертизи, сформульованих у цьому дослідженні, а також визначеного нормативного акта її правового регулювання.

Проведений аналіз судової експертизи, наукової і науково-технічної експертизи та інституту експерта з питань права (експерта у галузі права) дозволяє встановити їх правову природу, функціональне призначення та місце у системі експертної діяльності. Водночас жоден із зазначених видів експертизи повною мірою не охоплює специфіку започаткованого виду експертної діяльності – незалежної фахової експертизи у формі оцінки відповідності, яка здійснюється поза межами судового процесу та не зводиться виключно до науково-консультативної діяльності. Разом із тим встановлене розмежування понять «науково-правова експертиза» і «науково-правнича експертиза» створює необхідну методологічну основу для подальшого аналізу цієї правової категорії в межах досліджуваної моделі. Це обумовлює потребу теоретичного обґрунтування її правової природи, виокремлення самостійних ознак та визначення її місця у механізмі правозастосування.

У законодавстві України відсутнє нормативне визначення терміна «незалежна фахова експертиза». Водночас у практичній діяльності цей термін використовується. Його зміст може бути розкритий через складові елементи: *незалежна* – така, що здійснюється без впливу третіх осіб; *фахова* – така, що проводиться особою відповідного фаху, професійний рівень якої визначається її кваліфікацією та компетентністю; *експертиза* – діяльність, спрямована на дослідження та підготовку обґрунтованого висновку з певного питання.

Оптимальною моделлю інституціоналізації незалежної фахової експертизи виявляється модель інспектування (оцінки відповідності), передбачена стандартом ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019 [58]. Зазначений стандарт встановлює вимоги до органів, що здійснюють інспектування, зокрема щодо незалежності та неупередженості, компетентності персоналу, процедурної визначеності діяльності, документування результатів, а також функціонування системи управління якістю. Саме через ці вимоги розкривається зміст незалежної фахової експертизи, який полягає у встановленні та підтвердженні відповідності певних обставин визначеним вимогам (законодавчим, договірним, нормативним). У цьому аспекті її права природа об'єктивно співвідноситься з категорією оцінки відповідності. Таким чином, відбувається концептуальне поєднання науково-експертної діяльності з інституційною моделлю інспектування.

На відміну від терміну «незалежна фахова експертиза», термін «оцінка відповідності» має законодавче визначення. Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідно-

сті» [59], «оцінка відповідності» визначається як процес підтвердження того, що встановлені вимоги до продукції, процесу, послуги, системи, особи чи органу виконані. Вона здійснюється за допомогою таких процедур, як: випробування, інспектування, калібрування, сертифікація, декларування. Увагу заслуговує процедура «інспектування», завдяки якій здійснюється перевірка, з метою визначення відповідності конкретним вимогам, на основі професійного судження чи загальних вимог (ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [59]). Таким чином, «оцінка відповідності» є процесом підтвердження відповідності, тоді як «інспектування» є конкретною її процедурою (однією із законодавчо встановлених), яка спрямована на здійснення (реалізацію) перевірки відповідності визначеним вимогам. Предметом такої перевірки слугують: продукція, процес, послуга, установка або їх проєкт. Вимоги до процедури «інспектування» визначаються не лише національним законодавством, а й регламентуються міжнародними стандартами, що імплементовані в Україні. Зокрема, відповідні положення містяться в ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019 (EN ISO/IEC 17020:2012, IDT; ISO/IEC 17020:2012, IDT) [58].

Оцінка відповідності є складним і багатовимірним правовим явищем, що підтверджується різноманітністю законодавчо визначених процедур її здійснення. Для з'ясування її правової сутності можуть застосовуватися різні теоретико-методологічні підходи, серед яких визначальним видається формально-юридичний (догматичний). Його застосування дає змогу розглядати оцінку відповідності як цілісну правову модель – сукупність взаємопов'язаних норм і процедур. Сукупність правових норм, що регулюють відносини у сфері оцінки відповідності, утворює самостійний правовий інститут, у межах якого визначено повноваження органів з акредитації та органів з інспектування, а також умови й вимоги до здійснення відповідних процедур. Таким чином, оцінка відповідності постає як відносно відокремлена система правових норм у межах галузі права, спрямована на регулювання суспільних відносин у відповідній сфері. Правовий інститут «оцінка відповідності» характеризується відносною відокремленістю нормативного масиву, внутрішньою системою узгодженості його складових, єдністю предмета правового регулювання та специфічним процедурним механізмом реалізації.

Поряд із формально-юридичним (догматичним) підходом у дослідженні оцінки відповідності можуть застосовуватися також системний та функціональний підходи, які дають змогу розкрити її місце у механізмі правового регулювання та оцінити ефективність відповідних процедур. За їх допомогою аналізуються функції, які виконує досліджуваний правовий інститут, його роль у взаємодії із зовнішнім середовищем з урахуванням структури внутрішніх зв'язків і цілей функціонування. Законодавче регулювання у цій сфері акцентує увагу на дотриманні обов'язкових вимог, положень технічних регламентів, міжнародних стандартів, процедур акредитації та інспектування, що загалом спрямовано на реалізацію державно-регуляторних функцій з метою забезпечення безпеки та захисту суспільних інтересів. Оцінка відповідності виступає правовим механізмом досягнення такого рівня безпеки шляхом встановлення відповідності продукції, процесів, послуг, установок або їх проєктів визначеним вимогам якості та безпечності, а відтак – гарантування захисту інтересів суспільства.

Функціональний підхід передбачає аналіз призначення оцінки відповідності, вихідною передумовою якого є встановлення фактичного стану продукції чи послуги з метою перевірки їх відповідності встановленим вимогам. Логічно пов'язаним із ним є процесуально-доказовий підхід, що визначає способи отримання, фіксації та оцінки доказової інформації під час здійснення відповідних процедур. У цьому контексті особливого значення набувають такі правові засади, як незалежність, об'єктивність, достовірність, неупередженість, конфіденційність та верховенство права, через які визначається діяльність органу з інспектування і характер його взаємодії із замовником. Водночас оцінка відповідності здійснюється в межах довірливих правовідносин між органом з оцінки відповідності та замовником, що виникають з метою підтвердження якості та безпечності продукції чи послуг. За таких умов незалежність органу з інспектування набуває особливого значення, оскільки виступає ключовим чинником довіри та гарантією об'єктивності отриманих результатів. Отож, процесуально-доказовий аспект дозволяє розглядати оцінку відповідності не лише як адміністративну чи господарську процедуру, а як специфічну форму юридично значущої діяльності, результат якої має правові наслідки.

Комплексне застосування теоретико-методологічних підходів дало змогу не лише виокремити правові характеристики, а й встановити сутність оцінки відповідності як самостійного правового явища. Її зміст виявляється у поєднанні публічно-правових і приватно-правових елементів: з одного боку, вона виступає інструментом державного регулювання та гарантування безпеки й захисту публічних

інтересів, а з іншого – реалізується у межах договірних правовідносин між органом з оцінки відповідності та замовником.

Таким чином, оцінка відповідності – це комплексне правове явище, що поєднує нормативне регулювання, процедурну регламентованість та інституційне забезпечення і спрямоване на підтвердження відповідності об'єкта встановленим вимогам із забезпеченням достовірності, незалежності та захисту публічних інтересів. Функціональне призначення цього правового інституту зводиться до забезпечення публічних інтересів шляхом встановлення правових гарантій достовірності та об'єктивності процедур підтвердження. Правова сутність оцінки відповідності полягає у використанні знань (наукових, технічних, оціночних тощо) для перевірки відповідності об'єктів (дій, документів, товарів, процесів) встановленим нормативним вимогам, стандартам або умовам договору з метою об'єктивного вирішення цивільного спору.

До визначення сутності «незалежної фахової експертизи» не можна застосувати ті самі теоретико-методологічні підходи, що й до оцінки відповідності, оскільки це поняття ще не має нормативного закріплення, а його правова природа потребує глибшого осмислення. Розкриття сутності «незалежної фахової експертизи» можливе через доктринальні підходи та методологічні засади, орієнтовані на застосування спеціалізованих правничих і/або спеціальних знань у механізмі правозастосування для подолання правової невизначеності.

Як форма оцінки відповідності незалежна фахова експертиза здійснюється уповноваженими суб'єктами акредитованого органу з інспектування (з оцінки відповідності) на засадах незалежності, об'єктивності та фахової компетентності з метою встановлення фактичних обставин та їх співвіднесення з установленими вимогами, результатом якої є підготовка юридично значущого висновку, спрямованого на забезпечення правової визначеності та запобігання можливим порушенням у сфері правозастосування.

На відміну від судової експертизи, яка має реактивний характер та здійснюється у межах уже існуючого спору, незалежна фахова експертиза у формі оцінки відповідності виконує превентивну функцію, спрямовану на мінімізацію правових ризиків і запобігання виникненню конфліктних правовідносин. І саме ця відмінність зумовлює необхідність її окремого конструювання як самостійного правового явища.

Судова експертиза регламентується спеціальним законодавством та є процесуальною формою доказування у межах юрисдикційної діяльності держави (зокрема відповідно до Закон України «Про судову експертизу» [35]). Її результат має статус джерела доказів і безпосередньо інтегрований у судовий процес. Натомість незалежна фахова експертиза у формі оцінки відповідності не є елементом судового провадження та не спрямована на доказування в межах процесу. Її правова природа полягає у здійсненні професійної оцінки відповідності фактичних обставин установленим вимогам законодавства чи договору поза межами юрисдикційної процедури. Вона функціонує у сфері приватноправового та публічно-господарського регулювання як форма інтелектуально-аналітичного забезпечення правомірності управлінських і договірних рішень. Якщо судова експертиза є процесуальним інструментом відновлення порушеного права, то незалежна фахова експертиза у формі оцінки відповідності – це позапроцесуальний механізм упередження порушення.

У цьому контексті особливого значення набуває розмежування незалежної фахової експертизи та інспектування. Інспектування як вид діяльності у сфері оцінки відповідності визначається вимогами ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019 [58] та передбачає встановлення відповідності об'єкта визначеним вимогам на основі професійної перевірки. Незалежна фахова експертиза, будучи реалізованою в межах акредитованого органу з інспектування, використовує саме цю нормативно визнану форму, проте наповнює її специфічним змістом – правовою, економічною, технічною, комплексною оцінкою.

Отже, конструкція незалежної фахової експертизи у формі оцінки відповідності як правового явища ґрунтується на поєднанні: матеріально-правового аналізу (тлумачення та кваліфікація правовідносин); процедурної моделі оцінки відповідності; інституційної форми акредитованого органу з інспектування; результату у вигляді юридично значущого експертного висновку. Саме така інтеграція дозволяє розглядати незалежну фахову експертизу у формі оцінки відповідності як новітню форму правового інструментарію, що перебуває на межі науки, практики та інституційного регулювання, але не ототожнюється ані з судовою експертизою, ані з класичним технічним інспектуванням.

Конструювання незалежної фахової експертизи у формі оцінки відповідності потребує її співвіднесення також з інститутом експерта з питань права (експерта у галузі права), передбаченим процесуальним законодавством України (зокрема: Цивільний процесуальний кодекс України [36], Господарський процесуальний кодекс України [37], Кодекс адміністративного судочинства України [38]).

Інститут експерта з питань права (експерта у галузі права) має нормативне закріплення, проте його функціональна модель залишається фрагментарною. Законодавець визначив можливість подання висновку експерта з питань права (експерта у галузі права), однак не сформував: чіткої процедури підтвердження фахової компетентності; механізму інституційної відповідальності; системи стандартизованого контролю якості експертної діяльності; вимог щодо організаційного забезпечення такої діяльності. У результаті експерт з питань права (експерт у галузі права) функціонує як індивідуальний суб'єкт без належної процедурної та інституційної інфраструктури. Натомість модель незалежної фахової експертизи, реалізована у формі оцінки відповідності відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019 [58], передбачає: акредитацію органу з інспектування; документовані процедури діяльності; щорічне підтвердження компетентності експертів; внутрішній та зовнішній контроль; страхування професійної відповідальності; забезпечення принципів незалежності, неупередженості та об'єктивності.

Відтак, оцінка відповідності виступає правовою формою інституціоналізації тієї ж інтелектуально-правової функції, яка концептуально закладена в інституті експерта з питань права (експерта у галузі права), але реалізується на більш структурованому, стандартизованому та відповідальному рівні. Водночас наявність такого практичного феномену, як незалежна фахова експертиза у формі оцінки відповідності, не заперечує існування інституту експерта з питань права (експерта у галузі права), а, навпаки, створює підстави для формування пропозиції щодо його інституційного впорядкування. Така модель розвитку може функціонувати у позапроцесуальній площині та водночас потенційно інтегруватися у процесуальні механізми без підміни інституту судової експертизи. Зазначена наукова позиція вже була обґрунтована нами у науковій літературі [41, с. 192].

Висновки. Таким чином, впровадження незалежної фахової експертизи у формі оцінки відповідності забезпечує не лише превентивне запобігання правовим ризикам, а й формування нової інституційної моделі реалізації правничої експертної діяльності. Така модель сприяє систематизації фахових знань, стандартизації процедур експертного дослідження та закріпленню професійної відповідальності експертів, що дозволяє розглядати її як важливий елемент механізму правозастосування. Поєднання науково-фахової компетентності із практичною спрямованістю експертної діяльності забезпечує ефективне встановлення фактичних обставин та оцінку їх правового значення. Завдяки превентивній і доказовій функціям така експертиза сприяє своєчасному встановленню фактичних обставин і підтвердженню відповідності діяльності суб'єктів господарювання вимогам законодавства, договірних чи корпоративних норм. Використання експертних висновків сприяє прийняттю обґрунтованих рішень органами державної влади, судовими інституціями та суб'єктами господарювання, мінімізує правові ризики та запобігає виникненню спорів.

Інституційні та процедурні механізми незалежної фахової експертизи, зокрема акредитація органів оцінки відповідності та підтвердження професійної компетентності експертів, забезпечують належний рівень об'єктивності, незалежності та правової визначеності експертної діяльності. Застосування експертних механізмів на ранніх етапах господарської діяльності сприяє запобіганню помилковій класифікації господарських операцій, неправильному тлумаченню правових норм і виникненню додаткових або договірних спорів. Подальше вдосконалення правового регулювання незалежної фахової експертизи сприятиме її ширшому застосуванню та підвищенню ефективності правозастосування у взаємодії з іншими моделями експертної діяльності, що функціонують у правовій системі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Помилки в судово-експертній діяльності: сутність, умови виникнення та види / В.М. Абрамова, Є.Ю. Свобода. Криміналістика и судебная экспертиза. 2014. Вип. 59. С. 72-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2014_59_11 (дата звернення: 06.03.2026).
2. Баулін О.В., Шевчук В.М. Використання можливостей експертизи сторонами кримінального провадження під час доказування на стадії досудового розслідування. *Криміналістична і судова*

- експертиза. 2017. №62. С.100-108. URL: <https://digest.kndise.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/a2fc25cb69-100-108-1.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
3. Гнатюк А.Ю. Експертний висновок: як дотриматися засади змагальності. *Полтавський правовий часопис*. 2021. № 3. С. 24-35 URL: <http://pli.nlu.edu.ua/doc/review/Review%202021,%20№3.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
 4. Дементьев М.В. Внутрішнє переконання та форми висновків експертів. *Наукові нотатки*. 2022. URL: <https://core.ac.uk/download/568562923.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
 5. Завдов'єва І.Г., Горбенко В.О., Дяченко О.М., Черкашина Н.О. Помилка та її значення в судово-експертній діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 30(2). С. 31-39 URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/dfd2c8a7-0ab3-470a-bad4-b37ad84be258/content> (дата звернення: 06.03.2026).
 6. Климчук М.П., Марко С.І. Інформаційна цінність висновку експерта, як джерела доказів у кримінальній справі. *Правова інформатика*. 2011. № 3-4(31). С. 81-88. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/11kmpdks_0.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
 7. Лазаренко А.М. Відмежування завідомо неправдивого висновку експерта від експертної помилки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 422-424. URL: http://lsej.org.ua/8_2023/98.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
 8. Осмолян В.А., Гаюр І.Й., Домбровська О.М. Оцінка судом наукової обґрунтованості та достовірності висновку експерта під час розгляду справ, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, та трудових спорів. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 157-164 URL: https://er.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2022-1/EP_2022_1.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
 9. Романів С.Р., Голяш І.Д. Основні напрями вдосконалення правового регулювання судово-економічної експертизи в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 798-802. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/135.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
 10. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральний науковий вісник. Економічні науки*. 2021. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/1a799fce-b95c-45c2-9680-3e5d5b381c6e/content> (дата звернення: 06.03.2026).
 11. Щербаковський М.Г. Напрямки використання судових експертиз у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 24-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgise_2016_61_5.
 12. Балюк І.А., Намясенко О.К., Щербакова О.М. Участь експерта з питань права в господарському процесі як додаткова гарантія належного вирішення спору. *Господарське судочинство. Секція 5*. С. 162-165. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b1235252-a51c-4b35-af9a-764a584b9938/content> (дата звернення: 06.03.2026).
 13. Гетманцев М. Правова природа висновку експерта в галузі права. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 333-337. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2018_6_61 (дата звернення: 06.03.2026).
 14. Дроздов О., Григоренко Є., Передерій О., Стебелев А. Переваги та особливості застосування висновків експерта в галузі права. *Закон і бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/147534-perevagi_ta_osoblivosti_zastosuvannya_visnovkiv_eksperta_vg.html (дата звернення: 06.03.2026).
 15. Дяченко С.В. Експерт з питань права в господарському судовому процесі. *Правова держава*. 2022. №46. С.69-78. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/257810/256543> (дата звернення: 06.03.2026).
 16. Кармаза О.О. Експерт у галузі права в судовому процесі: теорія та судова практика. *Право і суспільство*. 2019. №5. С.89-94. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/5_2019/part_1/16.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
 17. Корнієнко В.С. Висновок правової експертизи: теоретико-правові аспекти. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 7. С. 265-269. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/1.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
 18. Коротка Н.О. Цивільно-правовий статус експерта з питань права та його висновок у галузі права як засіб доказування у цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного*

- університету. 2018. Випуск 53(1). С. 97-100. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.53-1.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
19. Кройтор В.А. Експерт з питань права в цивільному судочинстві. *Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О.А. Пушкіна, (м. Харків, 24 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. організації «Асоц. цивілістів України». – Харків: ХНУВС, 2019. – С. 110-114. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d0b753e2-5b77-4ac6-9f51-fb3bbc8762c6/content> (дата звернення: 06.03.2026).*
 20. Рябченко Ю.Ю. Цивільно процесуальний статус експерта з питань права: питання вдосконалення правового регулювання. URL: http://www.pravo.nauka.com.ua/pdf/11_2017/5.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
 21. Старченко О. Проблемні питання процесуального статусу експерта з питань права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 26-29. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/8/6.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
 22. Черноп'ятов С.В. Деякі проблеми позитивного національного правового регулювання участі експерта з питань права у цивілістичних судових процесах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №6 Том 1. С. 88-91. URL: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f10a3c30-380d-4309-b680-fe49783caf50/content> (дата звернення: 06.03.2026).
 23. Штефан А.С. Висновок експерта у цивільному судочинстві. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 2. С. 16-28. URL: <https://inprojournal.org/2018-2/> (дата звернення: 06.03.2026).
 24. Щербак С.В. Правове становище експерта з питань права в цивільному процесі України. *Правові горизонти*. 2018. № 13. С. 29-32. URL: https://web.archive.org/web/20220227003451id_/https://law-review.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/№1326_2018-29-32.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
 25. Заєць О.М. Основні аспекти інтеграції фахової експертизи в правовий простір для прийняття державних рішень. *Юридичний вісник*. 2025. № 3(76). С. 59-68. URL: <https://nfv.ukrintei.ua/search?galuzSearch%5B0%5D=юридичні&page=1> (дата звернення: 06.03.2026).
 26. Крилова О. І. Оцінка відповідності (незалежна фахова експертиза) та судова експертиза: комплементарність чи альтернативність. *Судова експертиза: європейська інтеграція та цифрова трансформація: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Кишинів, Київ, Одеса, 5 листопада 2025 року): тези доповідей. Львів: Видавництво «Растр 7», 2025. – 553 с. (С.196-200). URL: https://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2026/02/zbirnik_materialiv_konf_05.11.2025.pdf (дата звернення: 06.03.2026).*
 27. Романовська Л.А. Незалежна фахова експертиза як інструмент превентивного забезпечення законності договірних відносин. *Судова експертиза: європейська інтеграція та цифрова трансформація: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Кишинів, Київ, Одеса, 5 листопада 2025 року): тези доповідей. Львів: Видавництво «Растр 7», 2025. – 553 с. (С. 341-346). URL: https://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2026/02/zbirnik_materialiv_konf_05.11.2025.pdf (дата звернення: 06.03.2026).*
 28. Про архітектурну діяльність: Закон України № 687-XIV від 20.05.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
 29. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення клеймування ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, про проведення випробування та експертиз дорогоцінних металів, виробів з них, вставок дорогоцінного каміння, музейних предметів, які містять дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння, відбитків державних пробірних клейм: Наказ Міністерства фінансів України № 244 від 20.10.1999, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16.12.1999 за № 874/4167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0874-99#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
 30. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України: Наказ Міністерства культури і мистецтва України № 258 від 22.04.2002, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 09.07.2002 за № 571/6859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-02#Text> (дата звернення: 06.03.2026).

31. Положення про проведення державного контролю та нагляду за якістю ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок та засобів ветеринарної медицини, які застосовуються в Україні: Наказ Міністерства аграрної політики України №39 від 25.05.2003, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12.06.2003 за №480/7801. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0480-03/ed20030528#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
32. Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки: Постанова Кабінету Міністрів України № 1107 від 26.10.2011 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2011-п#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
33. Про внесення змін та доповнень до Інструкції про здійснення державного експертно-пробірного контролю за якістю ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів: Наказ Міністерства фінансів України №143 від 05.02.2004, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 25.03.2004 за № 369/8968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0874-99#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
34. Про підвищення ефективності залучення та використання коштів міжнародних фінансових організацій: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 29 від 29.12.2004, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17.01.2005 за № 50/10330. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-05#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
35. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
36. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
37. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
38. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
39. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
40. Про проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право проведення наукової та науково-технічної експертизи: Наказ Міністерства освіти і науки України № 12 від 12.01.2004, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26.01.2004 за № 110/8709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-04#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
41. Романовська Л. Порівняльно-правовий концепт: експерт з питань права та експерт з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи). *Збірник наукових праць. 2024 Вип. 24. Ч. 2 / Редкол.: Крупчан О.Д. (гол. ред.) та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2024. 225 с. (С. 184-194). URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10800/2024_2%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 06.03.2026).*
42. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09#Text>. (дата звернення: 06.03.2026).
43. Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 №4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
44. Постанова об'єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду від 03.11.2023 у справі №918/686/21. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati_kgsvs/2023_11_03_918_686_21 (дата звернення: 06.03.2026).
45. Львова О.Л. Правова доктрина як матриця якісного права. *Правова держава*. 2020. Випуск 31. С. 88-97. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001202417> (дата звернення: 06.03.2026).
46. Мамотов В. Проблеми науково-правової експертизи у контексті сталої судової практики судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. № 2. 2013. С. 88-95. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/02-2013.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).

47. Мочульська М. Є. Правова доктрина та науково правова експертиза: взаємодія в сучасних умовах. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Випуск 4. 2012. С. 55-64. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/541> (дата звернення: 06.03.2026).
48. Омельченко А.В. Правові засади використання судових і наукових експертиз як доказів у суді. Правове регулювання економіки. № 15. 2015. С. 97-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pre_2015_15_10 (дата звернення: 06.03.2026).
49. Павлюк Н.М. Доктрина цивільного права як теоретичне підґрунтя модернізації цивільного законодавства України. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2021. С. 68-71. URL: https://lsej.org.ua/6_2021/19.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
50. Пархоменко Н.М. Науково-правова експертиза: доктринальні та законодавчі виміри. Альманах права. Випуск 10. 2019. С. 77-82. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001202413> (дата звернення: 06.03.2026).
51. Семчик В.І., Поліводський О.А. Науково-правова експертиза як форма доктринального тлумачення законодавства. Право України. 2013. № 5. С. 409-415. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/prvoukr_2013_5 (дата звернення: 06.03.2026).
52. Romanovska L. Defining the essence of scientific – legal expertise: on the expediency of legal regulation of scientific – legal expertise in Ukraine. *Current issues of science, prospects and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, May 5, 2023. Sydney, Australia: European Scientific Platform.* ISBN 979-8-88955-780-7 DOI 10.36074/scientia-05.05.2023 (P. 57-61). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/05d6d520-9f40-4dc5-bd17-c3fdd16e75b2/content> (дата звернення: 06.03.2026).
53. Дудаш Т. Термінологія загальної теорії права: як подолати зросійщення. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXXI звітної науково-практичної конференції (6-7 лютого 2025 р.)*. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2025. 576 с. (С. 5-7). URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/maket_konferentsii_2025_online.pdf (дата звернення: 06.03.2026).
54. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
55. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
56. Романовська Л.А. Доцільність використання спеціалізованих правових знань у механізмі виконання договірних зобов'язань. *Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами XX Міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2022, 150 с. (С. 91-95).* URL: <https://repository.ndipp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/599/Зміни%20у%20корп-му%20закон-ві%20у%20воєнний%20час.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 06.03.2026).
57. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=правник> (дата звернення: 06.03.2026).
58. ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019. Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування (EN ISO/IEC 17020:2012, IDT; ISO/IEC 17020:2012, IDT). URL: https://budstandart.ua/normativdocument.html?id_doc=89192 (дата звернення: 06.03.2026).
59. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України № 124-VIII від 15.01.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text> (дата звернення: 06.03.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 07.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026